

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT
UKRAÏNIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAÏNE
FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число -31 (681) Рік вид. XV. 10 вересня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr

Париж, неоіля, 10 вересня 1939 року

Наше становище у великій війні зазначили ми виразно в передовиці минулого числа вже самого дня розпочаття збройних чинів: ми на боці Англії, Франції й Польщі.

Та політична псзиція визначає ясно лінію поведіьки у світовому конфлікті наших керівних кол, які роблять і робитимуть усе, що в обсязі їх сил, хоч і невеликих, щоб сприяти перемозі права й справедливости, а разом з тим й визволенню України.

З тієї лінії випливає й поводження наших громадян, емігрантів з Великої України, кожного на своєму місці.

Дотримуючи найбільшої обережности, стриманности й спокою, мають вони ділом виконати обов'язок перед державою, гостинністю якої користуються.

Заяви наших центральних об'єднань в Парижі — «Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції» й «Т-ва б. Вояків Аїмі УНР у Франції» проказують той шлях, що ним мають іти наші зсмяяки.

Разом з тим грізні події, в яких і ми маємо взяти чинну участь, накладають на всіх громадян, вірних старц^ь прапорам, з якими ми вийшли з рідного краю, повинність — поглибленої національної єдності, по силеної дисципліни.

Всі ми — од найстаршого до найменшого — маємо цієї рішучої хвилини об'єднатися, як найтісніше, навколо того, хто стоїть на чолі наших визвольних змагань.

П О Р А З К А Ч И П Е Р Е М О Г А ?

Московський уряд святкував 230 річницю перемоги Петра I над Карлом XII і Мазепою, і з справжнім московським садизмом примушує українське населення брати участь в цім святі. Де-яку увагу про брутальність демагогії, з якою окупаційна влада переводить «святочні» урядження на Україні, дають описи їх в совітській пресі «Известия» з 6. VII повідомляють, наприклад, з Києва: «Сьогодні відбулися урочисті збори присвячені 230 річниці полтавського бою, в яких взяли участь представники науки, письменства, політичні робітники, представники громадянства і т. ин. Вступну промову виголосив президент Академії наук УССР А. Богомолець, в якій він зазначив між иншим наступне: Полтавський бій був не лише закінченням довгої боротьби по-між Петром I та Швецією, а й кінцем всіх ворожих спроб поневолити Україну. Вступлення Карла XII на територію України об'єднало всі сили українського народу для оборони батьківщини та ще більше скріпило його приязнь з братським російським народом. Козацтво полишило гетьмана Мазепу, в яким бачило зрадника інтересів України, та приєдналося до Петра. Польський шляхтич Мазепа, якого буржуазні націоналісти намагалися зробити борцем за незалежність України, був в дійсності авантюриком, агентом шведських напасників. Полтавська перемога є блискучим доказом непереможної сили російського і українського народу. Вона нагадує нам і недавно перемогу над інтервентами з-перед 20 років. Коли нам буде знов накинено війну, то ми під проводом партії та мудрим керівництвом тов. Сталіна в союзі з російським та всіми иншими совітськими народами переможемо остаточно ворогів, які перегожують цілому світу шлях до комунізму...» Той-же самий часопис повідомляє з Полтави, що 8. VII там мало відбутися урочисте засідання Академії Наук УССР, на яким проф. Оглоблін мав зачитати доповідь «Про боротьбу російського і українського народу проти нападу шведів». Дня 9. VII мала розпочатися сесія Україн-

ського Історичного Інституту, присвячена «героїчній боротьбі проти інтервентів». В ній мали взяти участь професори Лебедев, Полонскі, Василенко та інші. А справжній «український» доцент Фрайман мав навіть зробити доповідь про «погляди Маркса і Енгельса на зовнішню політику Петра I.» Було видано брошури «Україна во время Петра I» і «Полтавська битва», судячи після титулів, в московській мові. Було уряжено радіові передачі з історичних місцевостей і т. ин. «Правда» з 9. VII принесла великий фел'єтон проф. Лебедев про полтавський бій, який може цілком добре конкурувати з промовою Богомольця. Видно, що вірці для всіх промов і статей тако-ж, як і програми для всіх численних пропагандистичних уряджень, було вироблено в Москві.

В цілій цій «полтавській кампанії» московського уряду кидається у вічі перед усім її демагогічний, «балаганний» характер та цілковита подібність до подібних уряджень старого царського уряду. Тут, як і в багатьох інших випадках зрештою, полишив сучасний московський уряд в своїй некультурності старий царський уряд далеко позаду себе. Старий уряд святкував тако-ж 200 річницю полтавського бою, але не примушував в такий брутальний спосіб українське населення святкувати подію, що була фактично кінцем політичної самостійності України. Коли старий уряд був безсумнівним наступником московської деспотії петровської доби, то сучасний уряд є її наступником лише остільки, оскільки Сталін визнає себе безпосереднім наступником Миколи II, чим він є в дійсності, як у внутрішній, так і ще більше в зовнішній політиці старої Росії; відносно чого тепер може бути менш сумніву, ніж колись. Намагання сучасної кремлівської олігархії підшитися до колишніх воєнних перемог царської Росії, а разом з тим відокремитися від неї під історичним оглядом та протиставитися їй на суспільно-політичній полі, виглядають справді дуже гумористично. Гумористика ця сягає свого верху в порівнанні війни проти Карла XII з «війною проти інтервентів зперед 20 років», бо тут большевики забувають цілком те, що вони говорили недавно і твердять далі, а саме, що лише вони перемогли ту ненависть, яку витворили царські уряди по-між ріжними народами Росії, та устійнили «братську приязнь по-між великим русским народом та іншими народами СССР». Говорення п. Богомольця та йому подібних про «братську приязнь між російським та українським народом» в добі Петра I смішне у вищій мірі вже тому, що московському народу у властивім національнім розумінні цього слова тоді ще зовсім не було, а були горди кріпаків, які про українців мали дуже невизначне поняття. І саме Петро I, запровадивши на Московщині «реформи», себ-то повідтинавши поли та бороди у бояр, часом разом з головами, утворивши синод, тощо відокремив остаточно інтелектуальні верхи московського народу від його кріпацьких мас.

Безглузді твердження совітської преси і промовців, що українське козацтво та нарід полишили «польського шляхтича»

Мазепу, спростовує найкраще те, що Петро катував в найбільш цинкунський спосіб козаків, які дісталися до його рук і палив, нищив і плюндрував українські міста і села. В цім відношенні большевицький уряд є справді його найбільш гідним наступником. Коли полтавський бій і кінчився поразкою Карла XII та Мазепи, то він був безперечно разом з тим національно-політичною перемогою української нації. Московський деспот Петро I спромігся на чолі переважних числом невільницьких горд підбити Україну, але він не спромігся об'єднати її з Московщиною. Доба Мазепи була може найбільш критичною не лише в цілій історії України, а й Росії. В цій добі устійнювалося майбутні відносини не лише між Україною та Московщиною, а й по-між Московщиною та всіми іншими націями майбутньої Росії. Мазепа стояв перед рішенням безмірної історичної ваги на зворотнім пункті цілого майбутнього політичного розвитку України. Не буде пересадом сказати, що він тримав в своїх руках в значній мірі цілу майбутню долю України. По десятиліттях страшної руїни, в часі безнадійної внутрішньої суспільної і політичної боротьби, був Мазепа як гетьман і своєю могутньою особистістю справжнім представником України, її справжнім національно-політичним стремлінням. Від нього в значній мірі залежало устійнити відношення України до Московщини на майбутні десятиліття і століття. А це в свою чергу вплинуло поважно й на устійнення внутрішньої суспільно-політичної структури самої Московщини.

Національну московську вдачу було, розуміється, вже сформовано давно перед петровською добою, а тим самим було устійнено в загальних рисах і українсько-московські відносини. Але Петро I причинився у великій мірі до остаточної кристалізації московської психіки, позбавив її в значній мірі можливості кожної дальшої здорової і нормальної еволюції. Від північних меж московської держави переніс Мазепа шведську війну до найглибшого московського запілля, а звідси на Україну. А це спричинилося до того, що петровські «реформи» було переведено «ударним порядком» в умовах не лише зовнішньої, а й внутрішньої війни. Ленін, Сталін і ціла московська олігархія може справді цілком слушно уважати себе наступницею Петра I. План своїх «реформ» перевів Петро I справді що найменше на 150 відс., хоч тодішня стрілецька та інша національна московська опозиція була без порівняння сильнішою, ніж ліберально-соціалістична опозиція Мілюкова-Керенського. Але знищивши її, знищив «зmodernізований» московський деспот і стрілецько-боярське національно-московське джерело майбутнього політичного проводу держави. Петербурзьку бюрократію, інтелектуальну верхівку майбутньої «Росії», довелося набирати з «німецької слободи», пруських, голландських, англійських, українських, польських та інших «спеців», домішуючи до них московських «демократів» типу злодійкуватого Меншікова. «Реформи» доводилось докисувати при таких обставинах цілком прилюдно засобами найгіршого терору. Чи

«прорубав Петро I вікно до Європи» утворенням такої «Російської» інтелектуальної верхівки, більш ніж сумнівно, але не підлягає найменшому сумніву, що він замкнув ґрунтовно двері від неї до московських народних мас, які його чинів ані трохи не розуміли і виклинали його, як «німця і антихриста».

Україну було прилучено до Московщини в історичнім моменті, коли не лише не було витворено московської нації в європейським розумінні цього слова, а й було знищено суспільно-політичну основу для цього. Своїми «реформами» викопав Петро I рів поміж московською інтелектуальною верхівкою та масами, якого не далось засипати і протягом двох наступних століть. Разом з невмирущою петербургською бюрократією витворив він духових батьків московської «безпочвенної» (без ґрунту) інтелігенції, гістєричних «революціонерів» типу Чернишевських, Герцена, Белінського, Некрасова та нігілістів, що в масі своїй, коли не висихали за кордонами, то робилися в зрілім віці вдоволеними дідами і бюрократами. До пантеону їх даремно намагалася кільки тижнів тому совітська преса затягти й Шевченка. В якій мірі спромігся Петро I своїми «реформами» муміфікувати світогляд московської інтелігенції, доводить між иншим та обставина, що його політична концепція відносно України з Мазепою на чолі лишилася непорушною в Москві і тепер. Совітська преса виклинає Мазепу цілком так, як це Сінод наказав робити церквам, і як це робилося аж до самої революції.

Що-б зміряти лише прибілно цілу велич історичного чину Мазепи, який він доконав, прилучившись до Карла XII, треба уявити собі, в якім безнадійно-ганебнім національно-політичним становищі опинилась-би Україна, коли б полтавського бою не було; в якій ідеологічній пустці опинилась-би Україна, коли б Мазепа без його геройського збройного опору піддав Україну владі Московщині. Чим жила б і дихала Україна, коли б вона не мала геройських традицій полтавського бою, і як дивилась-би в обличчя Європи, не додержавши своєї відвічної політичної засади, йти разом з кожною державою проти Московщини для виволення України? Україна могла і може бути гордою з того, що український гетьман зробив, прилучившись до Карла XII в його геніяльнім політичнім чині, в намаганні знищити в зародку ту руйницьку, реакційну східну потугу, що тяжила по-над століття потім над суспільно-політичним розвитком цілої Європи. Велич Мазепи зрозуміла Європа, коли по його смерті минуло майже півтора ста років; коли московська потуга почала занепадати, повстав образ Мазепи в європейській поезії і літературі в цілій його геройській красі, на тлі визвольних змагань України. І при кождім збройнім конфлікті московської деспотії з якоюсь з європейських держав повстала Україна в політичній уяві Європи як «мemento морі» Росії.

Не буде ані парадоксом, ані пересадою сказати, що полтавська «вікторія» Московщини крила в собі майбутні поразки Ро-

сії, тако-ж як і полтавська поразка України містила в собі елементи майбутнього повстання самостійної України. Війна в добу першого формовання Росії устійнилася не лише остаточно, відносини поміж Московщиною та Україною, а й внутрішню суспільно-політичну структуру самої Московщини. Полтавська «перемога» зрубила Московщину гнобительною, а Україну пригнобленою, усунула кожду можливість порозуміння і співпраці, постановила мур недовір'я і ненависти між ними. Страх Московщини втратити Україну сплявав і викривлював суспільно-політичні відносини в самім московськім громадянстві, а тим самим і в цілій Росії. Москвини годилися бути рабами власного уряду для того, щоб забезпечити йому і собі самим визиск України і панування над нею. Відносини, які панували по-між Московщиною та Україною, було переносувано автоматично на відносини по-між Московщиною та кождою новою чуженациональною країною, яку здобувала «Росія». Це розуміли очевидно й передові українці, бо ці відносини відбилися яскраво в геніяльнім шевченківськім «Кавказі». З кождою новою здобутою країною Кавказу і Азії здобувала Московщина нового пригнобленого ворога у власній державі, а Україна нового спільника в боротьбі проти Московщини.

Сила абсолютної Росії зростала доти, доки і в Європі панував династичний абсолютизм. Треба визнати об'єктивно, що державний твір Петра I вистарчив на цілу сотку років, речинсь в житті нації справді невеликий. Перемога над Наполеоном була верхом московської пстуги, від якого починається виразний, все швидчий мілітарний і політичний занепад. По Севастополі Росія перестала фактично бути європейською великодержавою, перемсги над Туреччиною були можливі лише тому, що вона прямувала вділ ще швидче, ніж Росія, перейшовши значно раніше верх своєї могутности. Цусіма спинила розвиток московського імперіялізму і в Азії.

Не випадком, а наскрізь природнім і логічним вислідом вікового національно-політичного розвитку України було те, що кілька років перед вибухом світової війни поширився в українськім громадянстві культ гетьмана Мазепи, який даремно намагався поборювати чорносотенці, причепивши собі наскрізь неслухне ім'я «богданівці». Дух великого гетьмана піднісся в українськім громадянстві і зазначив наново гасла, які провадили українські полки в безнадійний, але несбхідний полтавський бій. Це є найкращим доказом того, що українське громадянство живилося національно-політичними традиціями великих чинів Мазепи аж до останньої українсько-московської війни, доти, доки політичну спадщину Мазепи не перебрав світлої пам'яті Головний Отаман Петлюра. В цій війні українці не перемогли, але й Московщина втратила над Балтійським морем значну частину того, що здобув Петро I та його найближчі наступники. Двадцятилітня боротьба поневолених націй проти Московщини викреслила ССРСР з-по-між великих держав; саме своє існування завдячує він лише тим без-

глуздим противенствам, що повстали в останніх роках по-між великими державами. Кремлівські можновладці визначили справді дуже невідповідний момент для святкування полтавської «перемоги» та її порівняння з перемогою над «інтервентами», хоч де-якої подібності між ними справді не можна заперечити.

Сучасні спомини перемог над «інтервентами» в зв'язку з полтавським ювілеєм виглядають особливо гумористично в часі трьохмісячних пересправ про потрійний союз в Москві. Але вже цілком безглуздий характер мають символічні представлення перемог над «ляхами» («Изв.» з 30. VI), оборону яких Париж і Лондон хотіли доручити Москві при урочистих вправах харківських «фізкультурників» у Москві. Кімічність цих театральних перемог буде перевищено хіба святкуванням сучасних московських «перемог» над японцями на манджурській кордоні. Коли московські демагоги хочуть порівнювати полтавський бій з визвольною війною 1918-21 рр., то вони мусять признати й той факт, що події по московській поразці в світовій війні розвиваються приблизно в десять разів швидче, ніж по полтавській перемозі Московщини. Відносно того, в яким напрямі вони розвиваються, ми, українці, принаймні ніякого сумніву не маємо. Коли московську владу над чужими націями тепер вдержує властиво ніщо інше, як тимчасово загострені противенства по-між великодержавами, то ця влада справді довго не втримається.

І. Павленко

З ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ

— 1914 і 1939 роки. — Аналогії і ріжниці.
— Про нашу пресову полеміку.

До певної міри аналогію можна провести між тим становищем, в якому перебуває український рух на початках великої війни 1914-1918 років і тим, що в ньому він пробував тепер за часів недавнього періоду невіщого миру. З вибухом великої війни одним розчерком пера було спинено цілу українську пресу і унеможливлено всі прояви легального українського життя на цілій Великій Україні, що входила тоді до складу царської імперії. Зайняття російськими військами Галичини привело до повної ліквідації всіх проявів українського життя в цьому колишньому українському Премонті. Українське життя мало можливість жити лише на еміграції у Відні, при чому всі його вияви мусіли бути пристосовані до тих вимог, що їх диктувала рація стану того табору, в межах якого перебувала тодішня українська еміграція. Буйним цвітом в хворобливій, переповненій військовим страхіттям атмосфері тих днів на теренах окупованої Галичини — і не тільки в ній — розвіла система денунціяцій, в якій свою роль відіграли і своє місце зайняли і наші таки земляки, що декларували себе як вороги українського сепаратизму.

Чи не знайдемо багато спільних рис між ситуацією українства тоді і тепер в тому стані, що розпочався після упадку державности на Карпатській Україні? Тепер правда не спинено цілу українську пресу на такій величезній території, як за часів великої війни; українська преса і самий термін український взяті на індекс лише на території Закарпаття. Але разом з тим і поруч з тим, чи не був правий д-р І. Раковський, Голова такої нашої авторитетної установи, як Наукове Товариство імени Шевченка, коли він на останніх зборах Товариства охарактеризував теперішній період, як період нової руїни в нашій історії? Чи не провадиться найширшим фронтом тепер змагання інтерпретувати і пристосувати український рух до потреб і вимог окремих конкуруючих між собою — на разі вже з вжитком зброї—сил? Чи не є ми свідками події в поодиноких українських осередках, які вказують на те, що система денунціяцій з часів великої війни знаходить своє поновлення в тих формах, що їх вимагає розвиток державної техніки за минуле чвертьстоліття, проте з старою участю у виконанню цієї чинности наших земляків? А саме головне і найбільше вражаюче. Чи не бачимо ми тенденції тепер таких самих, які уже були, відсунути українську проблему і українські постулати, що являлися і тоді так само, як і тепер, одною з основних причин конфлікту, на задній план, трактувати їх як третерядні і неіснуючі. Тоді того вимагали, як думалося, інтереси заховання династії Габсбургів чи там Романових. Тепер це має инші інтерпретації і инші назви. Історія повторюється.

Тоді може аналогії треба продовжити далі. Треба зробити припущення, що за теперішніми подіями прийдуть події 1917-1920 років, нова спроба відбудови української державности з тим самим невдалим трагічним для нас закінченням.

* * *

Ми б ніколи не давали місця вище наведеному абзацу в нашому огляді коли б не знали, що він відбиває ті настрої і міркування, які сучасну хвилю в певних емігрантських колах мають своє поширення і свій вплив. Сучасний стан напруження тривав занадто довго. Нерви не витримують. Наслідком цього—з'явлення настроїв і міркувань, з категорії тих, які наведені вище. Наслідком цього—відживлення взаємної міжгрупової полеміки, яка в своїх вглядах почала набирати рішучо нездорового характеру. Біля всіх цих фактів не можна пройти мовчки. Над ними необхідно спинитися.

З початку з приводу тої полеміки, яка на шпальтах еміграційної преси—маємо на увазі, як Європу, так і Америку—після безрезневих подій на Карпатській Україні провадиться з дуже великою інтенсивністю. Не будемо називати ані імен ані органів, бо не маємо жадного заміру й охоти брати в ній участь. Обмежимося лише кількома зауваженнями загального характеру.

Розвиток подій на Карпатській Україні мав виразний характер стихійного революційного процесу. В ньому, як в кожному соціальному процесі стихійного порядку перемішані моменти позитивні з негативними. Революція розв'язує не тільки конструктивні сили, але й руйнуючі інстинкти. Висовує вона на авансцену не лише пародийні трибуни, але й всяких дематоїв і революційне шумовиння різних категорій і кольорів. Буває так підчас кожної революції, було так і на Закарпатті. Були конструктивні чини і був поруч з ними ряд помилок. Але епізод з державністю на Карпатській Україні не є самодовільний і закінчений етап; ув'язаний він найтіснішим способом з цілою українською проблемою з порядку денного. В її розв'язанні чи нерозв'язанні зацікавлені не тільки ми. При цих

умовах полеміку з приводу подій на Карпатській Україні ми можемо провадити лише в обставинах, так мовити, найширшої публичности, в обставинах, коли відповідні факти і дані будуть занотовані не тільки українським громадянством. Думаємо, що при такій ситуації національний інтерес вимагає би, щоби було знайдено інші способи і методи для усунення того негативного і небажаного в нашому житті, що виявили події на Закарпатті, як методи і способи прилюдного прання брудної білизни. А те перш ніж полеміка своїм наслідком може мати лише дальше загострення міжгрупових відносин і дальші утруднення на шляху національної консолідації. Це ж останнє є тим, чого ми найбільше потребуємо.

* * *

Вертаємося тепер до нашого основного питання, яке де-кому з перемучених сучасним напруженням перестало бути ясним — про наші перспективи і можливості в сучасній кризі.

З початку про аналогію між 1914 і 1939 роком, з якої подекуди роблять дальші песимістичні для нас висновки. Думаємо, що ця аналогія має аж надто поверхховий характер, як що брати трактування української справи тоді і тепер. Вона полягає лише в тому, що українська нація, як тоді, так і тепер, є нація пригноблена і що для моментів гострого розходження між національною і державною рацією, як теперішній державно-адміністративна практика користується тими самими способами впливу як і перед чвертьстоліттям. Так само спиняють вияви незалежної національної думки і усувають з громадського обороту тих, хто обстоює національну рацію стану, так само справу змагаються або злегковажити або скомбінувати для неї таку концепцію, яка була б далася поєднати з прийнятими напрямками державної думки. Під оглядом пристосовання заходів «предупреждения і пресечения» — як називав їх старий російський кримінальний кодекс — державна практика виявляє величезний консерватизм. Заходи для знаття з порядку денного української справи тотожного характеру уживалися не лише в 1914 і 1939 році. Подібні акції переводили так само царь Петро I перед двома століттями під час боротьби із шведами і їхніми союзниками Мазепою, перемогу над яким мусять урочисто тепер святкувати громадяне УСРСР. При чому оплачував він тих своїх агентів, яких вербував поміж українцями цілком непогано — мабуть значно краще, як оплачують їх відповідні установи тепер.

Подібністю адміністративної практики державних установ відповідних держав в 1914 і 1939 році аналогія між станом тоді і тепер кінчається. Натомість можемо ми констатувати цілий ряд моментів, які різко відрізняють ситуацію в цих двох історичних датах. Події 1914 року застали українську націю після довгого періоду занепаду власної державности; українські землі з колишньої Австро-Угорщини мали бути приєднані до Росії для того, щоб довершити об'єднання «русского» народу. За добу національного поневолення України українська справа була основною призабута в міжнародньому обороті.

Нова совітська криза наступає після двох десятиліть, які дають упертою і систематичною боротьбою українського народу за власну державність і національні права. На протязі ряду років українська державність чи в формі національної держави чи в формі совітської — була фактом, про який знали і з яким рахувалися міжнародні чинники. Хаї відомості і ознайомленість міжнародньої публичної опінії з Україною не досягає тих розмірів, яких би хотіли ми — сучасна ситуація в жадному випадкові не може бути порівняна з ситуацією з перед чвертьстоліття Війна 1914-1918 років розпочиналася і провадилася, як всі попередні війни

ни, в яких для війни вирішувалася зударом озброєних сил. Сучасна криза набирає характер тотального конфлікту, в якому вирішує участь цілого населення держави, мобілізація всіх його духовних і матеріальних сил. Коли за часів світової війни ще можна було трактувати населення держави, що не належало до пануючої національності, як матеріал, що постачає гарматне м'ясо, а ми знаємо, що й тоді вже такі розрахунки завели, то чи можна в цей спосіб трактувати багатоміліонову українську націю в умовах назриваючого конфлікту тотального характеру. Чи не є ясним, як в умовах такого конфлікту може заважити постава українського населення? Аджеж тут буде йти не тільки про втягнення певної частини придатного до зброї українського населення до війська, але й про мобілізацію всіх матеріальних господарських і духовних сил, тих, що лишаться вдома, про їх робочу дисципліну і серйозність, про їх витривалість і самозречення. Чи позиції і настрої тих мільйонів українців, що заселяють такі важливі і під стратегічним і під господарським оглядом території є чинником, який дасться легковажити? Знову таки є дуже мало аналогій між ситуацією 1914 і 1939 роком.

В осени 1914 року, коли розпочалася світова війна, Лєнін на міжнародній конференції лівих соціал-демократів в Швейцарії викинув гасло, яке багато вплинуло на перебіг війни і її наслідки. Це було гасло про перетворення війни імперіалістичної в війну громадянську. Радикально змінилися відносини за тих 25 років, що уплинули з того часу. Не гасла класової боротьби, а гасла національного визволення там, де воно ще не є доконано, гасла будови незалежної національної держави мають для нас таку саму стихійну приваблюючу силу. В цьому відношенню 1939 рік так само відкриває інші перспективи, ніж 1914 рік.

* * *

В той момент коли пишуться ці рядки, в європейській пресі обох конкуруючих між собою таборів можна скоріше знайти статті про Гібралтар, як причину сучасного конфлікту, ніж про Україну. Англійська і французька військові місії були в Москві для переговорів із Сталіним і Ворошиловим. Цей етап в розвитку сучасного конфлікту нас не бентежить. Він не може затінити перед нами загальних перспектив. Українська проблема, хай про неї мовчать рішачі міжнародні чинники, з порядку денного не усунена. В дальшому перебігу процесу вона займає те місце, яке їй належить.

П. Терлецький

Трибуна Молодих

Редаґує ЯРОСЛАВ ДРІГШИЧ

Ч. 14.

3 вересня 1939 року.

МАКСИМ ВОЯР

Е Д И Н А П Р О Б Л Е М А

Дивно й непотрібно, здавалося б, ламатися у відчинені двері. Проте шоді це необхідність, зумовлена сліпотою тих одишць, які не бачать чи не хочуть бачити найпростіших, давно вже відкритих правд, які у свосму, анархічному в ґрунті речі санчо-панчіветві видаються для себе самих та своїх прихвостнів ще-найменше Колумбами нових або жреціями давно зітілілих правд, що їх життя з усією своєю силою перекреслило та які навіть найбільший маґ не зміє воскресити. Бо-ж життя, саме життя, установає всі правди. Правди, які з життям не покриваються, які прохсдять біля життя або йдуть проти нього, — а дійсне життя постійно прибірає нові, часто непередбачені форми, так правди стають лже-правдами та безславно вмірають. Найнаглядніше бачимо це сьогодні, бо-ж доба, яку тепер переживаємо, це доба постійних перемін, що, наче в калейдоскопі, діють на наших очах.

Проте є ще серед нас, українців, такі анахорети в громадсько-політичному розумінні, печерні відлюдки, яким не під силу бачити й розуміти те, що діється, хоч це вже діється не від сьогодні а від сотворення світа, та які не можуть з цього, чого не бачити і не відчувають, витягати ніяких висновків.

Хто докладно перечитує «Трибуну Молодих», особливо листування Редакції з Читальниками, звернув напевно увагу на дивачні постулати де-яких читачів «Трибуни». Це постулати світа, який загибає. Домагатися «справедливої» розв'язки соціального і інших цього рода питань, коли в нас нема ще державної незалежності, вимагати партійного «патріотизму» власне сьогодні, в добі консолідацій усіх націй, коли йде гра за найвище добро, за незалежність нації, коли весь світ стоїть на порозі нового укладу сил, нового міжнаціонального й міжнародного ладу, коли трохи не щоденно змінюються кордони держав, коли в ієрархії нових моральних, та — й не тільки моральних, вартостей стоїть на самому шпилі — найвища вартість — Нація, — це не тільки анахоретизм і сліпота, це вже найзлобніше шкідництво, яке й глупоту переростає, це постава, що кваліфікує в найлагіднішому випадку на ізоляцію в домі для божевільних.

Ці постулати нагадують безславні слова одного українського громадсько-політичного діяча (!), який у хвилині, коли українська держава тільки-що будувалася та стояла в обличчі смертельних загроз, сказав: «Якщо не буде Україна соціалістичною, — то хай її взагалі не буде!»

В чому-ж лежить причина цих дивачних у наші часи постулатів? Чи тільки у незрячості? Чи тільки в анахоретизмі? Чи діють тут, як назвав це Пілсудський, — «чужі агентури»?

Допустімо, що всього тут потрохи. Проте видається нам, що корінь зла лежить перш за все у тому, що для виразників цих постулатів незрозуміла пропорція проблем. Не вміють вони, мабуть, розрізняти важне від друго-, а то й третєрядного, не мають почуття ієрархії вартостей. А в світі діється так, що одні вартості виростають, інші падають, як ідоли, ще інші змінюють своє дотеперішнє місце, родяться нові вартості, які досі були в тіні або й зовсім були нез'ясовані. Світ не стоїть на місці. Незмінно на одному місці не стоять те-ж людська думка та її обрії. Вони змінюються постійно, а з ними й усі вартості. Це аксіома, це залізний закон всякого існування.

В нашій дійсності існує тільки одна-єдина проблема: державна незалежність нашої Батьківщини. З тієї щойно проблеми ви-

ростають інші питання. Але це вже проблеми другорядні, це секундарні проблеми. Вони мають рацію існування й діяння тільки тоді, коли знайде розв'язку основна проблема. Без тієї проблеми вони є не тільки дон-кихотерією з мотикою на сонце, але перш за все абсолютною самозабріханою фікцією. Це так наче той Заїлоба польського письменника, що робить дарунок з Нідерляндів, яких не має. Це наче той циган, що продає шкуру живого ще ведмедя, який преспокійно буяє на волі в далекому борі.

Тільки розв'язка основної проблеми висуне на денний порядок секундарні проблеми та можливості їхньої розв'язки. Очевидно, ця розв'язка буде диктована найвищою державною рацією народу. Це саморозуміле. Побоювання всіх отих виразників «класового й партійного патріотизму» та «справедливості», якими іноді руководить чуженаціональна, ворожа расія й мамона, не мають основи. А як-що й мають яку базу, — то базу чужих, неукраїнських інтересів. Хай свідками стануть криваві постаті блудних синів України: Шумський, Скрипник, Хвильовий, Крушельницький, а навіть Любченко й Гринько! Бо повірте, недаромж Геній Народу прорік: «В своїй хаті—своя сила і правда і воля». І це сьогодні наша єдина правда і єдина проблема.

РЕЦЕНЗІІ

— М а з е п а. З б і р н и к. Том I і II. Праці Українського Наукового Інституту. Т. X. VI-X. VII. Варшава. 1938 - 1939.

Гетьман Іван Мазепа належить до-тих постатей в українській історії, що своєю діяльністю і вчинками найвиразніше виявляють найвищу мету українського народу. Такі постаті оточені завжди з одної сторони найбільшим пієтизмом, з другої сторони у ворогів зустрічаються з найбільшою ненавистю.

Ім'я Мазепа, що перейшло в нашу історію, як символ боротьби України з Московщиною за свою повну незалежність, є в устах українців великим, вседіючим і нестерпимим.

Московська ж історіографія бажає натомість представити геть-

мана Мазепу, як зрадника, як людину що задля своїх власних інтересів виступила проти Петрової імперії.

Боротьба цих двох поглядів у де-якій мірі затяжила на зображенню Мазепа та його чину в старих істориків XIX століття. Крім того де-які українські історики, виховані на народницьких ідеях, хоча розуміли й належно оцінювали чин Великого Гетьмана, проте закидали йому ігнорування інтересів широких мас.

Щойно кінець XIX століття і початки XX століття принесли об'єктивні праці про гетьмана Мазепу. Особливо багато цінного

матеріалу й солідних студій про Великого Гетьмана приносять наші часи.

Ми, що хочемо довідатися правду про Мазепу, бачити дійсний його образ, що незломно віримо в його велику ідею визволення України в самостійну державу — не розчаруємося, коли візьмемо в руки і прочитаємо два томи збірника про Великого Гетьмана, виданих Українським Науковим Інститутом у Варшаві. В першому томі збірника на початку праці проф. Д. Дорошенка: «Мазепа в історичній літературі і в житті». Ця стаття надзвичайно багато бібліографічними матеріалами, що відносяться до гетьмана Мазепи та його часів. Крім того, серед усяких поглядів на особу гетьмана, подає вона в загальних рисах правдивий портрет Мазепи у формі біографії, при чому на деяких її моментах автор спеціально довше задержується. Праця проф. Д. Дорошенка, як це він сам зазначає, служить за вступ, що може улегшити читачеві орієнтацію в надрукованих далі розвідках і матеріалах. В кожному разі є вона передусім такою дуже докладною і сумлінною синтезою всього того, що надруковано досі про Великого Гетьмана.

Інші праці в збірнику, як в ширшому, так і в другому томах, являються часто доповненням всього того, що ми досі знаємо про Мазепу та про Україну за його часів. Про походження роду й гербу Мазепи багато цікавих і нових умок приносить стаття Я. Токаржевського-Карашевича. Особливо цікавою працею з огляду на можливість висвітлення деяких характеристичних рис Гетьмана, набути від батьків, є стаття пок. проф. В. Біднова «Марія Магдалина, мати гетьмана Мазепи». Бачимо, що дійсно та велика релігійність православної церкви та велика жертвенність для неї, що характеризувала Мазепу, була тако-ж характеристичною рисою його матері, яка померла в глибокій старості, як черниця одного з київських дівочих монастирів.

Дальші статті різних авторів:

проф. Р. Смаль-Стоцького, М. Андрусяна та В. Січинського висвітлюють дуже цікаві сторінки життя Великого Гетьмана, головним чином його культурну діяльність, ту діяльність про яку по сьогоднішній день під московсько-більшевицькою окупацією свідчать збудовані ним в Україні церкви та розкидані по багатьох архівах і бібліотеках гравюри.

Дуже цікавим прикладом високої культури України за часів гетьмана Мазепи є його санктуаріум, що завдяки щасливим обставинам не пропав і опинився сьогодні в руках Проводу Української Нації. Іншим таким прикладом високої культури України за Мазепи є ряд його гравюр. Цій справі присвячені статті В. Січинського і І. Сойки.

Політичними союзами Мазепи, головою з Швецією, зайнявся Б. Крупицький, що на підставі маловідомих, або й зовсім ще невідомих, архівальних матеріалів, що знаходяться переважно в Німеччині, та на підставі шведської історіографії дав присвячених цій темі кілька дуже цінних і цікавих статей. Сюди треба передовсім віднести праці «Плани Мазепи в зв'язку з планами Карла XII перед українським походом шведів», «Мазепа в світлі шведської історіографії», «Мазепа і шведи в 1708 р.» та з матеріалів: «З донесень Кайзерлінга 1708-1709 р.» і «Miscelanea Mazepiana».

Зв'язки Мазепи з кн. Анною Дольською опрацював О. Прицак. Дуже солідні і повчальні про безоглядність московського уряду супроти гетьмана Мазепи є праці присвячені справі анатомування гетьмана — пера пок. проф. В. Біднова і проф. О. Лотоцького. Однаке ревелюцією є стаття М. Возняка про Бендерську комісію по смерті Мазепи. Відкриває вона на підставі архівальних матеріалів Рапперсвільської бібліотеки образ процесу по смерті гетьмана Мазепи за його спадщину. В цьому процесі в дуже некорисному світлі представляється небіж гетьмана А. Войнаровський, як людина, що з українською ідеєю цілком не була зв'язана.

Є це тим більша несподіванка, бо А. Войнаровський був досі в історичній українській літературі надзвичайно ідеалізований.

Обговорюючи разом обидва томи збірника про гетьмана Мазепу, можемо сказати, що вони не тільки доповнюють те, що було досі друковано про Мазепу, але перш за все — всі статті збірника, взяті разом, творять своєрідну монографію про Великого Гетьмана.

По прочитанню збірника стає нам перед очима величя постаті Гетьмана, що се своє життя працював над створенням сильної української провідної верстви, без якої ніколи ще ніяка держава не могла існувати, не жалував величезних коштів на створення огнищ української культури, поставив її дуже високо, особливою опікою обдаровував церкву, розуміючи її величезну вагу в житті своєї держави й свого народу. Нарешті, коли склалися до того

відповідні обставини, приступив до найвищої цілі української нації. Як вождь цієї нації повів її до найвищої мети, здобуття незалежної держави. Не його вина, що її не здобув.

Праці збірника висвітлюють не одну причину невдачі, незалежну зовсім від гетьмана Мазепи.

Ми, молоде українське покоління, з радістю вітаємо появу цього збірника, що дає нам глибокі і повчальні враження від його читання. Величчя постаті гетьмана Мазепи та його вірних співробітників є нашою славою, нашою великою минувщиною є для нас прикладом, як належить любити Батьківщину. Вітаючи появу перших двох томів, з нетерпеливістю чекаємо на появу третього тому, що незабаром мав вийти накладом того ж Українського Наукового Інституту у Варшаві.

А. Д у б л я н с ь к и й

«МИ» — літературно-науковий двомісячник, 1939, кн. 1(8), кн. 2(9), кн. 3 (10) В-во «Варяг».

Добре сталося, що найкращий український літературно-науковий журнал появляється періодично. Досі «Ми» появлявся, що правда, куди грубшими томами, ніж сьогодні, проте дуже нерегулярно. Відновлений журнал під новою редакцією не змінив свого зовнішнього вигляду, змінив тільки свій об'єм та подекуди зміст. В новому «Ми» (досі появилися три книги) не знайдете вже тієї бурхливої, аж надто темпераментної полеміки, до речі — сьогодні для нас більш шкідливої, ніж корисної, — яка в останніх номерах давнього «Ми» була чи не віссю журналу. Натомість заступив її глибоко корисний та прецікавий «Синопис» — вибір статтів або фрагментів статтів із світової преси.

Що-ж знайдете в першому числі нового «Ми»? Поезії Наталі Лівичкої-Холодної, Святослава Гординського, Богдана І. Антонича й Остапа Тарнавського, передруковане з «Радянської Літератури», оповідання Івана Сенченка, переклад новелі французького письменника, Арлена «Година чування», фрагмент нескінченної повісті пок. Антонича, статті Кульчицького «Душа раси — як тотем і термін» і Яр. Гординського «Межі реалізму в історичному романі», врешті багатий відділ рецензій. У першому числі немає ще «Синопису». Число добре, але... має своє «але». Це «але» — то перш за все брак доброї оригінальної мистецької прози. Ніяк не може виповнити цього браку слабка й нецікава Сенченко

Події останнього року, а особливо допіру переведена скупачія Польщі, де знаходилася маса української еміграції і населення, відрізали од нас значну кількість наших передплатників і прихильників. Відчуваючи не тільки морально, але й матеріально цю втрату, адміністрація звертається до всієї решти своїх передплатників в Європі, в Америці і в Азії з уклінним проханням акуратно присилати передплату, приєднувати нових передплатників і учасників видавничого фонду «Тризуба».

Цього грізного і рішучого часу обов'язком всіх є, і тих, що близько стоять до нашого орґану і тих, що далі од нього, підтримати ту трибуну, яку нам лишив Головний Отаман Симон Петлюра, і з якої от уже майже 15 літ, як лунає вільно голос української еміграції в захист ідеї незалежності і державности України.

Ця трибуна сьогодні потрібна ще більше, ніж учора, бо неажерна Москва з допомогою Німеччини стала ще страшнішим ворогом.

Нас лишилося менше. Так мусимо зробити більше!

Ті, що мають Тризуб в серці, не здаються!

Слава Україні!

ЖЕНЕВСЬКИЙ ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Заходами паній українок, що перебувають в Женеві, за допомогою прихильних до нашої справи женевських громадянск, одновлено діяльність Українського Червоного Хреста. Одновлення це, з огляду на сучасні події, саме на часі. Перед цією гуманітарною орґанізацією розлягається широке поле діяльноти, і вона може рахувати на активну підтримку всіх наших земляків, де б вони не перебували. В справах Українського Червоного Хреста поки-що можна писати по адресі:

Monsieur E. de Batchinsky — 3, Rue de la Confederation.
Gèneve, Suisse.

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: «Le TRIDENT» 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.
Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Le Gérant : M-me Perdrizet